

Metakalbiniai komentarai kaip internetinio naujažodžių diskurso elementas

JURGITA GIRČIENĖ

Lietuvos edukologijos universitetas, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius

El. paštas: jurgita.girciene@vpu.lt

Straipsnyje, remiantis kalbos vartotojų internete pateiktais naujažodžių – naujųjų darinių su elementu (-) *tinkl-* ir įvairiašaknių dubletinių naujųjų skolinių bei kitų sinoniminių jų atitikmenų – metakalbiniais komentarais, nagrinėjami įvairūs internetinio naujažodžių diskurso klausimai: įvairiafunkčius naujažodžius įvairiažanriuose elektroniniuose tekstuose lydinčių metakalbinių komentarų paskirtis, kalbos vartotojų metakalboje atsiskleidžiantys naujažodžių integracijos į tekstą, socializacijos bei leksikalizacijos, naujadaros procesų atspindžiai, naujažodžių diskurso dalyvių požūris ir naujųjų skolinių norminimą, skolintų bei lietuviškų naujažodžių kokybę ir kt.

Raktažodžiai: naujažodis, naujasis skolinys, naujasis darinys, metakalbinis komentaras, internetas

IVADAS

Internetas atvėrė vartus visuotiniam naujažodžių diskursui (1). Čia gausiai kuriami, diskutuojami, skleidžiami (ar nepraleidžiami) postmodernybei itin būdingi nauji žodžiai. Įprasta, kad kalbą, taigi ir naujus žodžius, nagrinėja specialistai – kalbininkai. Tačiau apie visuomenei gerai matomą dabartinį itin spartų leksikos kismą, gausiai besirandančius naujažodžius nuomonę aktyviai reiškia ir kalbos vartotojai – ypač apie naujuosius skolinius bei naujaisiais dariniais išreikštus lietuviškus jų atitikmenis. Globalusis tinklas atvėrė kelią viešoms kalbinės bendruomenės diskusijoms, sudemokratino ir pagreitino naujųjų skolinių atitikmenų paieškos bei leksikos variantų konkurencijos, socializacijos ir leksikalizacijos procesus. Būtent todėl informacinė ir ypač komunikacinė interneto (2) erdvė yra ypač tin-

- (1) *Naujažodžių diskursas* suprantamas kaip viešojo diskurso dalis, kurios objektas yra naujažodžiai [p. 26, 4, 7].
- (2) Internetas, atsižvelgiant į paplitimą, pasaulio komunikacijos specialistų laikomas pagrindine, atskira naująja medija. Jos išskirtiniai bruožai: privačiosios ir viešosios erdvės funkcijos, interaktyvumas, daug didesnė galimybė auditorijai atlikti siuntėjo vaidmenį – internetas niekam nepriklauso, nėra kontroliuojamas ir prižiūrimas iš vieno centro. Pradedant vadinamoju antrosios kartos internetu (*web 2.0*), čia sudarytos daugiakryptės komunikacijos sąlygos. Vienas naujųjų interneto bruožų – didelės, su niekuo anksčiau nepalyginamos galimybės auditorijai dalyvauti kuriant ir skleidžiant pranešimus – yra svarbiausia pastarojo meto interneto ir apskritai naujųjų medijų raidos tendencija, įvardijama *socialinių medijų* (visas jų turinys yra sukurtas vartotojų) terminu [plačiau žr. 27, 37 ir t. t.].

kama tirti kalbos vartotojų požiūrį į vadinamuosius ypatingus žodžius – naujažodžius, dar (iki galo) neįsitvirtinusių vartosenoje ir kalbos sistemoje, dažnai tarpusavyje konkuruojančius.

Kalbos vartotojai gali pasitelkti kalbą pačiai kalbai, komunikacinei situacijai ir savo santykiui su jomis komentuoti, taip realizuodami metakalbinę funkciją [17, 14; 1] (3). Teigiama, kad nekalbininkų metakalbos – kalbėjimo apie kalbą, arba kitaip metakalbinių komentarų ir metakalbinių vienetų su jais, – tyrimas padeda geriau pažinti ne tik pačią kalbą, bet ir kalbinę visuomenės savimone, todėl jis pravartus ir tradicinei kalbotyrai – leksikologijai, leksikografijai, stilistikai, ir sociolingvistikai, psicholingvistikai, etnolingvistikai bei kt. šakoms [žr. 32, 390; 21, 55]. Metakalbinis komentaras (MK) paprastai suprantamas kaip kalbos, jos vienetų, teksto kalbinės raiškos aptarimas – vertinimas, vartojimo motyvavimas, šaltinio nuoroda ir pan. [žr. 31, 124; 32, 390]. Tai gali būti įvairios formos bei apimties frazė ar didesnė teksto dalis, apibūdinanti paties teksto kūrėjo arba kitų diskurso dalyvių kalbos vartojimą [5]. MK su komentuojamąja teksto dalimi, pavyzdžiui, žodžiu, sudaro metakalbinį vienetą [31, 124; 32, 390; 36, 62] ir atlieka metakalbinę funkciją [plg. 12, 249–253].

Šio straipsnio objektas – naujažodžių: naujųjų darinių su elementu (-) *tinkl-* ir įvairiašaknių dubletinių naujųjų skolinių bei kitų sinoniminių jų atitikmenų metakalbiniai komentarai ir metakalbiniai vienetai su jais. Internetiniam naujažodžių diskursui atskleisti neatsitiktinai pasirinkta gausi – per 200 vienetų – įvairiatipių naujažodžių, įvardijančių būtent globalaus tinklo realijas, imtis. Ji apima: 1) per 120 naujųjų darinių, turinčių dėmenį (-) *tinkl-*, pvz.: *tinklalapis*, *tinklalapynas*, *tinklaraštija*, *mikrotinklaraštis*, *tinklaraščiavimas*, tarp kurių vyrauja referentinę, t. y. informacijos perdavimo, funkciją atliekantys įvairiašaknių naujųjų skolinių atitikmenys, dalis kurių yra kompiuterijos terminai, pvz., *tinklaraštis* ((*ve*)*blogas*), bet esama ir postmodernybei itin būdingų stilistiškai žymėtų, emocinę ekspresinę ir kt. funkcijas atliekančių naujųjų darinių, nesietinų su konkrečiais skoliniais, pvz., *plepatinklis* (4); 2) su minėtaisiais naujaisiais dariniais, turinčiais elementą (-) *tinkl-*, konkuruojančius ppr. referentinę funkciją atliekančiais naujažodžiais išreikštus leksikos variantus (per 80 vienetų) – įvairiašaknius naujuosius skolinius, tarp kurių vyrauja turintieji šaknį *blog-* (5), ir kitus naujai sukurtus jų atitikmenis, pvz.: *blogeris* – *tinklaraštininkas*, *tinklarašy(i)s*, *tinklarašeiva* ir *asmenraštininkas*, *dienoraštininkas*, *dienrašys*, *inter(net) saitininkas*, *mintrašys*, *mintininkas*, *saitraštininkas* ir kt.; *vebas* – *žiniatinklis* ir *saitynas* ir

- (3) Remiamasi Romano Jakobsono kalbinės komunikacijos funkcijų klasifikacija, kurioje skiriamos šešios pagrindinės funkcijos: referentinė, metakalbinė, emotyvinė (šiam straipsnyje vartojamas terminas *emocinė ekspresinė*, plg. paties Jakobsono minimus kitus terminus: *emotyvinė arba ekspresinė* [17, 10], Simo Karaliūno: *ekspresinė-emotyvinė* [18, 136 ir t. t.]), konatyvinė, fatinė, poetinė. Metakalbinę funkciją Jakobsonas glaustai apibūdina kaip *žodžio aiškinimo* funkciją [17, 9–17].
- (4) Iki 2011 m. rugpjūčio mėn. vartosenoje rasti 123 naujažodžiai su dėmeniu (-) *tinkl-* [plačiau apie juos žr. 11].
- (5) Naujasis skolinys *blōgas* atsinešė per dvidešimt giminiškų svetimžodžių, pvz.: *blogeris*, *blog(o)sfera*, vartosenoje taip pat rasta per dešimt bendrašaknių darinių su lietuviškais afiksais, kurių dalis yra aplietuvinti skolinių sinonimai, plg. *blōginimas* ir *blogingas* [plačiau apie tai žr. 10]. Taigi vien su šaknimi *blog-* esama per 30 skolinių naujažodžių. Visi jie turi naujaisiais dariniais su elementu *tinklarašt-* išreikštų atitikmenų, pvz.: *blog(o)sfera* – *tinklaraštija*, *blōginimas* – *tinklaraštinimas* [plačiau apie tai žr. 10; 11]. Kiti aktualesni tiriamosios imties įvairiašaknių skolinių ir jų atitikmenų pavyzdžiai: *internautas* – *tinklažmogis* ir kt., *intranetas* – vidinis *tinklynas* ir kt., *netbukas* – *tinklinukas* ir kt., *nikas*, *nikneimas* – *tinklavardis* ir kt., *podkastas* – *tinklalaidė* ir kt., *subnetas* – *potinklis* ir kt., *vebas-teris* – *tinklavaldis* ir kt.

kt. Taigi tiriamųjų metakalbinių vienetų dėmeniu potencialiai gali eiti visų naujažodžių tipų atstovai (6). Metakalbiniai aprašytųjų naujažodžių komentarai rinkti iš informacinės (tinklalapių, tinklaraščių straipsnių ir pan.) ir komunikacinės (diskusijų forumų, straipsnių komentarų ir pan.) interneto erdvės tekstų. Iš viso tirta per 600 metakalbinių vienetų, iš jų parengto duomenyno apimtis – per 250 000 spaudos ženklų. Remiantis šia tyrimo medžiaga straipsnyje nagrinėjami šie internetinio naujažodžių diskurso klausimai: įvairiafunkčius naujažodžius įvairiažanriuose elektroniniuose tekstuose lydinčių metakalbinių komentarų paskirtis, svarba, komentuojamųjų naujažodžių pobūdis, kalbos vartotojų metakalboje atskleidžiantys naujažodžių integracijos į tekstą, socializacijos bei leksikalizacijos, naujadaros procesų atspindžiai, naujažodžių diskurso dalyvių požiūris į naujųjų skolinių norminimą, skolintų bei lietuviškų naujažodžių kokybę – tinkamumą realijoms įvardyti.

Tai pirmasis ne tik internete pateikiamų, bet ir apskritai metakalbinių komentarų, kurių objektas yra lietuvių kalbos naujažodžiai kaip visuma, tyrimas. Metakalbiniai naujažodžių komentarai fragmentiškai minimi svarstant naujų žodžių integracijos į rašytinį tekstą klausimus [6], apie juos užsimenama ir naujuosius skolinius bei (naujaisiais dariniais) išreikštus jų atitikmenis, funkcionuojančius rašytinėje vartosenoje, nagrinėjančiuose darbuose [7; 30]. Minimalios informacijos apie metakalbinius naujažodžių komentarus esama ir kalbos dabartiškumo nuorodų [31, 125, 127–130] bei nekalbininkų požiūrio į žodžio vartojimą [32, 392] tyrimuose, paremtuose iš esmės rašytine ir fragmentiškai sakytine vartosena.

1. NAUJAŽODŽIO REIKŠMĘ AIŠKINANTYS MK

Kokybinė pasirinktos imties naujažodžių, įvardijančių žiniatinklio realijas, MK analizė atskleidė, kad pagal paskirtį metakalbinius komentarus galima skirti į dvi pagrindines grupes: 1) aiškinančius naujažodžio reikšmę, 2) aptariančius naujažodžio vertę.

Padedantys dekoduoti tekstą, adresatui nežinomą naujažodžio reikšmę aiškinantys MK itin būdingi informacinei interneto erdvei (inf.) – jų gausu elektroninių svetainių ir tinklaraščių straipsniuose. Tokie rezultatai nestebina: ankstesni viešosios rašytinės vartosenos, artimos interneto informacinės erdvės tekstams, tyrimai rodo, kad naujažodžio reikšmę aiškinantys MK, be išskirtinės grafikos, yra vienas pagrindinių naujažodžių integracijos į tekstą elementų [žr. 6]. Komunikacinei interneto erdvei (kom.), apimančiai

- (6) Naujažodžiai klasifikuojami įvairiai, pavyzdžiui, pagal radimosi kalboje būdą, naujo kalbos reiškinio tipą, pavadinamos realijos pobūdį, naujumo laipsnį, – nelygu tyrimo tikslas, pasirinktas teorinis pagrindas, tiriamosios medžiagos pobūdis ir pan. [plačiau žr. 24, 7–11; 35, 52; 8, 74–75]. Bene įprasčiausia klasifikacija, bent jau lietuvių kalbotyrai, – pagal naujažodžio radimosi kalboje būdą. Ji parankiausia ir šiam darbui. Pirmiausia pagal ją naujažodžiai sutartinai skirstomi į du stambiausius leksinių naujovių tipus: naujusias leksemas ir naujusias sememas [16, 206; 24, 7]; nuo pastarųjų pasirinktas darbo objektas leido atsiriboti, plg. naują sememą laikytiną aptariamus naujuosius darinius vienijantį elementą – daiktavardį *tinklas* (angl. *network*), skaitmeniniame amžiuje įgavusį naują, interneto, reikšmę. Naujosios leksemos pagal radimosi kalboje būdą skiriamos į savo kalbos išgalėmis pasidarytus naujuosius darinius ir pasiskolintus naujus žodžius – naujuosius skolinius [29, 28–29; 24, 7; 28, 97; 35, 49; 6, 79, 7, 75]. Naujaisiais skoliniais straipsnyje laikomi ir žodžiai su skolintomis šaknimis bei lietuviškais darybos afiksais, kurie vertintini greičiau kaip prisitaikymo prie lietuvių kalbos gramatinės sistemos, o ne darybos priemonė, pvz.: *bloginti*, angl. *to blog* [plg. 19, 114; 25, 70]. Funkcinių požiūriu naujažodžius galima skirti į dvi pagrindines grupes – nominatyvinius, paprastai einančius tam tikros srities terminais, ir stilistinius, pasitelkiamus kaip fakultatyvius, ekspresyvesnius sinonimus. Nominatyviniai, arba būtinieji, naujažodžiai įvardija naujas realijas, t. y. atlieka referentinę, kitaip – informacijos perdavimo, funkciją, o stilistiniai, arba fakultatyvieji, naujažodžiai į tekstą įtraukiami stilistiniais sumetimais, čia svarbiausia emocinė ekspresinė funkcija [plg. 6].

diskusijų forumų, straipsnių komentarus ir pan., MK, kurių vienintelė funkcija – atskleisti naujažodžio reikšmę, palyginti su informacine erdve, nėra būdingi. Elektroninėje, kaip ir rašytinėje, vartosenoje paprastai aiškinama referentinę funkciją atliekančių nominatyvinių naujažodžių – naujųjų skolinių ir naujaisiais dariniais išreikštų jų lietuviškų atitikmenų, dažnai einančių kompiuterijos terminais, reikšmė [plg. 6]. Stilistinių naujažodžių, kuriems būdingesnė emocinė ekspresinė funkcija, reikšmė retai tekomentuojama.

1.1. Informacinėje interneto erdvėje gana gausiai aptinkami metakalbiniai vienetai su socializacijos etapo dar nebaigusių naujųjų skolinių MK paprastai yra skirti naujam, adresatui greičiausiai nežinomam skolintam terminui vienaip ar kitaip paaiškinti: nurodoma originalo forma, pamatiniai žodžiai, jų reikšmė; mėginama išversti, apibūdinti skolinu įvardijamą realiją ir pan. – panašūs polinkiai būdingi ne tik viešajai rašytinei lietuvių, bet ir kitų kalbų vartosenai [plg. 13; 15; 6; 7]. Pavyzdžiui:

- Jūs gausite internetinį puslapį, kuris turės standartinio blogo (angl. Blog) išdėstymą ir dizainą [inf. 2007].
- Interneto svetainės autorius Jornas Bargeris pavadino savo tinklalapį „weblogu“. Tai dviejų anglišku žodžių junginys: „web“ (angl. tinklas) ir „log“ (angl. „logging“ – kompiuterio programos atliekamų veiksmų sekos dokumentavimas) [inf. 2008].
- Podcast – tai naujas žodis, sudėtas iš dviejų – iPod ir broadcast [inf. 2007].
- Vienas „bloggeris“ (dienoraščių rašytojas) ... gavo akreditaciją į Baltuosius rūmus [inf. 2005].
- Turės galimybę: gauti prisijungimą prie Eurodesk intraneto (vidinio tinklo) ir duomenų bazių [inf. 2011] (7).

Tokie metakalbiniai vienetai, kaip ir kitose kalbose, atlieka metakalbinę funkciją – ji dažniausiai atsiskleidžia teksto kūrėjo paaiškinimuose skaitytojui, kai autorius jaučia, kad jo pristatoma realija yra nauja ir daugeliui nepažįstama [12, 249]. Kaip matyti iš pateiktų iliustracinių pavyzdžių, metakalbinę informaciją tokiais atvejais labiausiai linkstama pateikti skliaustuose arba kaip atskirą sakinio ar teksto fragmentą.

Pažymėtina, kad informacinei interneto erdvei būdingesni naujojo skolinio reikšmę aiškinantys MK, kuriuose pateikiama žinių apie patį skolintą naujažodį – originalo forma, (pamatinų) žodžių reikšmė ir pan. Pastebėtina, kad čia, kaip ir viešojoje rašytinėje vartosenoje, po skolinio aiškumo sumetimais pateikiamas jo vertimas, lietuviškas skolinu įvardijamos realijos apibūdinimas (šiuo atveju *dienoraščio rašytojas, vidinis tinklas*) gali būti interpretuojamas kaip savotiškas skolinio atitikmuo [plg. 7, 98–99], galintis suteikti pirminį impulsą skolinto ir lietuviško tos pačios realijos pavadinimo konkurencijai. Vis dėlto skolinio vertimas panašios reikšmės savos kalbos žodžiu ar esamų žodžių junginiu dažniausiai

(7) Čia ir toliau pavyzdžiuose aktualūs teksto elementai retintu šriftu yra išskirti straipsnio autorės, kalbinė raiška palikta autentiška, praleistos teksto vietos žymimos iš abiejų pusių tarpais išskirtu daugtaškiu (pakeistos tik nelietuviškos kabutės ir kaip skyrybos ženklai naudoti trumpieji brūkšniai).

neperteikia tikrosios skolinio reikšmės, jų semantinė apimtis skiriasi – tai pastebi ir kitų kalbų tyrėjai [plg. 15]. Taigi tokie pirminiai aprašomojo, verstinio pobūdžio realijos apibūdinimai, atliekantys metakalbinę funkciją, nors formaliai ir galimi interpretuoti kaip savotiški skolinio atitikmenys, retai tampa realiais jo konkurentais, t. y. retai kada gali ilgainiui atlikti referentinę funkciją. Tai liudija ne tik šis ir kiti minėti dabartiniai įvairių kalbų tyrimai, bet ir gerokai senesnės lietuviškos viešosios rašytinės vartosenos analizės rezultatai. Nustatyta, kad XX a. 3–4 dešimtmečių Rytprūsių lietuvių spaudoje tik itin retais atvejais „vertinys pradedamas vartoti savarankiškai“ [4, 187].

Semantinė leksikos variantų apimtis yra adekvatesnė tais atvejais, kai tam pačiam liuzzi priklausančio skolinio dariniai (*blogas – blogosfera*) yra komentuojami žodžių junginiu, kurio vienas dėmuo – jau seniau atsiradęs ir vartosenoje kaip tinkamas pamatinio skolinio atitikmuo prigijęs naujadaras (*blogas – tinklaraštis*), pavyzdžiui:

- Blogosfera, arba tinklaraščių visuma, jau tapo įprastu dalyku. Štai, kad ir dabar, skaitydami šį straipsnį, esate blogosferos dalyvis, o jei dar ir parašysite komentarą [inf. 2008].

Tokiais atvejais kaip MK gali būti pasitelktas ne tik žodžių junginys, bet ir iš esamo atitikmens pasidarytas naujasis darinys, t. y. skolinio semantinę apimtį visiškai atitinkantis atitikmuo (*blogeris – tinklaraštininkas*), pavyzdžiui:

- Tinklaraščiams priskiriamos specializuotos interneto svetainės ... kuriose talpinamos dažnai rašomos publikacijos, išdėstytos chronologine tvarka, kuriose autoriai, vadinamieji „bloggeriai“ (tinklaraštininkai), išsako savo mintis, įvykius, pastebėjimus ir idėjas pasirinkta tema [inf. 2007].

Komunikacinėje interneto erdvėje, kuriai, palyginti su informacine, naujojo skolinio reikšmę aiškinantys MK nebūdingi, matomesni būtent tie atvejai, kai savotišku MK eina naujadaru išreikštas skolinio atitikmuo, pvz.:

- Blogeris (tinklaraštininkas) yra tas, kuris rašo blogą (tinklaraštį). Jei jo net neturi, logiška, kad negali vadintis blogeriu [kom. 2008].

Tokių atvejų, kai tapačios semantinės apimties naujuoju dariniu išreikštas naujojo skolinio atitikmuo internete vartojamas metakalbiniais sumetimais, yra nemažai, taigi galima kalbėti ne tik apie komunikacinei, bet ir informacinei interneto erdvei (ypač laisvesnei – asmeninių tinklaraščių straipsniams, pvz.: turintiems savo ... blogus (tinklaraščius) ir nors kiek besidomintiems SEO pateiksiu ... SEO įskiepius bei trumpus jų aprašymus [inf. 2010]), palyginti su viešąja rašytine vartoseną, būdingą polinkį kalbos vartotojams jau žinomus atitikmenis pateikti kaip metakalbinius skolinių komentarus. Vis dėlto pažymėtina, kad tokie komunikacinėje ir informacinėje interneto erdvėje aptinkami metakalbiniai vienetai su skolinių atitikmenimis, kurie tam tikrame pasakyme pateikiami kaip šalutiniai, metakalbiniai, teksto elementai, paprastai esti metakalbinių vienetų bloko, apimančio įvairios paskirties MK, didesnio naujažodžių diskurso elementai (plačiau žr. 3-ią skyrių).

Šalia referentinę funkciją atliekančių naujųjų skolinių aiškinamaisiais sumetimais pateikiami paaiškinimai ar lietuviški atitikmenys kartu su komentuojamąja teksto vieta atlieka

metakalbinę funkciją [plg. 30]. Tačiau bent jau naujaisiais dariniais išreikštų naujojo skolinio semantinę apimtį atitinkančių atitikmenų atveju metalingvistinė funkcija laikytina papildoma – iš esmės jie, kaip ir jų pirmtakai skoliniai, yra atsiradę kaip referentinę funkciją turintys atlikti naujažodžiai, kurie ilgainiui gali nukonkuruoti skoliną variantą, pasikeisti su juo vietomis, t. y. skolinys imamas vartoti metakalbiniais sumetimais kaip fakultatyvus, aiškinamasis, teksto elementas (žr. 1.2 poskyrį). Tai būdinga ir ankstesnei, ikiinternetinei, ir dabartinei, tarp jų ir internetinei, viešajai rašytinei vartosenai [plg. 7]. Tik internetinei vartosenai, ypač laisvesnei komunikacinei ir informacinės daliai – tinklaraščių straipsniams, būdinga, kad tie patys metalingvistinę funkciją atlikę naujaisiais dariniais išreikšti atitikmenys kitoje frazėje gali būti vartojami kaip referentinę funkciją atliekantys teksto elementai (plačiau žr. 1.3 poskyrį).

1.2. Informacinei interneto erdvei būdingi ne tik aprašytieji MK, aiškinantys socializacijos etapo dar nespėjusius baigti naujuosius skolinius. MK labai dažnai palydimi ir vartosenoje dar nespėję įsitvirtinti naujieji dariniai, ppr. einantys naujųjų skolinių atitikmenimis, tai yra nominatyviniai naujažodžiai, kurių pagrindinė funkcija yra referentinė. Kaip ir viešojoje rašytinėje vartosenoje [žr. 6; 7], pragmatiniais sumetimais jie dažniausiai aiškinami adresatui įprastais skoliniais (arba neadaptuota originalia jų forma, ppr. nurodant kalbą, raidine santrumpa), pavyzdžiui:

- Naudojimasis internetu ... suprantamas kaip bendruomenės tinklinimasis (angl. „networking“) [inf. 2005].
- Tinklintojai (angl. network users) savo bendrą rato nesuvokia kaip sektos [inf. 2007].
- Laimėtojų tarpe yra ir Tinklalapyno (WWW) išradėjas Tim Berners-Lee [inf. 2008].
- Iki šiol tarp ... tinklinukų (*netbook*) buvo tik itin lengvi ir ploni ... nešiojami kompiuteriai [inf. 2011].
- Tinklaraščiai (arba liaudiškai dar vadinami blogais) turi ir gerų, ir blogų savybių, ir dar neaišku, kurios iš jų taps pranašesnės laikui bėgant, kaip ir neaiški tinklaraščių ateitis [inf. 2008].
- Tinklaraštininkas, arba kitaip vadinamas blogeris, iš Lietuvos ... yra tarp įtakingiausių [inf. 2008].
- Visi tinklaraščiai sudaro vadinamąją tinklaraštiją (blogosferą) [inf. 2012].
- Tai socialinių ryšių mikrotinklaraštis (angl. – microblogging), suteikiantis lankytojams galimybę skelbti trumpąsias žinutes tinklalapyje [inf. 2008].
- Kaip pradėti tinklaraščiuoti, t. y. bloginti? ... blogo kūrimų svetainės – www.blogas.lt [inf. 2010].

- Projektas tęsiasi, tačiau visai „nuvytęs“ nuotraukų publikavimas ir tinklaraščiavimas (... anksčiau tai vadinosi bloginimas – aut. pastaba) [inf. 2010].
- Vykdo ... vidinio tinklo (*intraneto*) priežiūrą, informacijos sisteminimą, skelbimą bei atnaujinimą [inf. 2010].
- Potinklis (subnet) faktiškai yra vienas tinklo kabelis [inf. 2010].
- Čia rasite ištisą madai skirtų tinklalaidžių (arba podkastų) ciklą [inf. 2012].
- RSS yra XML failų formatų šeima... duomenų rinkimui iš naujienų tinklių (angl. news websites) [inf. 2012].

Pasitaiko atveju, kai naujuoju dariniu išreikštas skolinio atitikmuo aiškinamas ne skoliniu, bet kitu seniau pasiūlytu ir kalbos vartotojams jau pažįstamu atitikmeniu, pvz.:

- Girdime diskutuojant apie *Web 3.0*, dar žinomą trečiosios kartos saityno (žiniatinklio) pavadinimu [inf. 2012].

Kaip matyti iš pateiktų iliustracinių pavyzdžių, naujaisiais dariniais išreikštų atitikmenų reikšmę aiškinantys tipiški MK, kurių pagrindas – anksčiau į vartoseną patekę tą pačią realiją įvardijantys skoliniai ar, retai, seniau pasiūlyti atitikmenys, taip pat dažniausiai pateikiami skliaustuose, rečiau – po jungtuko *arba, t. y.* ir pan. Taigi, kaip rodytų pateikti vartosenos pavyzdžiai, referentinę funkciją atlikdavę naujieji skoliniai (žr. 1.1 poskyrį), igiję vartotojų lūkesčius atitinkančių, konkuruoti gebančių lietuviškų atitikmenų, kurį laiką gali būti vartojami kaip pastarųjų palydovai, atlikti metakalbinę, aiškinamąją, funkciją – tai būdinga ir ankstesnei, ikiinternetinei, rašytinei viešajai vartosenai [plg. 9, 147]. Žinoma, metakalbinę funkciją tokiais atvejais atlieka ne vieni skoliniai, bet visa frazė, su kuria jie vartojami [12, 249].

Komunikacinei interneto erdvei, palyginti su aprašytąja informacine, naujaisiais dariniais išreikštų atitikmenų, kaip ir anksčiau minėtų jų konkurentų naujųjų skolinių, reikšmę aiškinantys MK nebūdingi. Bet čia galima rasti metakalbinių vienetų, liudijančių tokių skoliniais išreikštų MK poreikį arba perteklių (juos galima priskirti naujažodžių vertės aiškinamiesiems), pvz.:

- Apie tinklaraštininkus (bloggerius). Ar reikia skliausteliuose patikslinimo?
- *Ana*: Be abejo, reikia [t. y. tinklaraštininkus (bloggerius)]. Gi tuos terminus vis naujus išgalvojate, negi žmonės turi kažkur ieškoti pirmojo paminėjimo, kad sužinotų, ką tas žodis reiškia? Ypač jei vertimas neintuityvus.
- *Anai*: Norėčiau priminti, kad žodį tinklaraštininkas vienoje diskusijoje pasiūlė visai ne kalbininkas (nes pats po to gynėsi juo nesąs), o vltk tik pateikė balsuoti, surinkusi visus pasiūlymus. Mes, šios svetainės lankytojai, patys balsavome už šitą, o ne kitą žodį. Čia kaip po rinkimų – pirma išsirenkam, po to kritikuojam. Bet su vienu dalyku sutinku, mieloji Ana, kol visuotinai nepripažintas (vltk, kiek žinau, jo dar net nesvarstė), reikia vartoti abu.

- *Patirtis*: Raginu pamąstyti: ar apskritai mums visiems reikia prie „diegiamų“ lietuviškų atitikmenų prirašyti svetimžodžius (su kabutėmis arba skliausteliuose)? ... Na, vieną kartą pavartoti gal ir reikia, bet, manau, toliau nederėtų minėti ... [kom. 2008].

1.3. Metakalbinius vienetus su 1.1 ir 1.2 poskyriuose aptartais vienas kitą aiškinančiais, tą pačią realiją įvardijančiais skolintais ir savakilmiais naujažodžiais išreikštais pavadinimais (pvz.: *blogeris* (*tinklaraštininkas*) / *tinklaraštininkas* (*blogeris*)) galima vertinti kaip įvairiakalbiams tekstams būdingą autorių pasirinktą interakcijos strategiją (8) [plg. 2; 4]. Tokie naujaisiais dariniais einančių skolinių atitikmenų, kaip ir anksčiau aprašyti naujųjų skolinių, reikšmę aiškinantys MK interpretuoti kaip tradicinė naujažodžių integracijos į tekstą priemonė – panašiai kaip viešojoje rašytinėje vartosenoje [plg. 6]. Vis dėlto matyti ir akivaizdžių skirtumų: komunikacinei, o ir laisvesnei informacinei interneto erdvei, ypač tinklaraščių straipsniams, būdinga itin variantiška konkuruojančių skolinių ir savakilmųjų naujažodžių – naujųjų skolinių ir naujaisiais dariniais išreikštų jų atitikmenų – vartoseną su įvairios paskirties MK intarpais, pvz.:

- Blogas apie tinklaraščius. BLOGAS, DIENORAŠTIS, TINKLARAŠTIS, ŽURNALAS ... Tiek daug vardų tam vienam asmeninės raštliavos puslapėliui. Tuo ir graži lietuvių kalba, nes vienam dalykui yra tiek daug apibūdinimų. Pasisengsiu pateisinti visų šių vardų funkcijas ir niuansus. Blogas apie tinklaraščius yra asmeninė iniciatyva apie Lietuvos ir pasaulio blogus ir blogosferą. Nagrinėjami įvairūs su tinklaraščiais susiję klausimai, aprašinėjami blogai, sudarinėjami tam tikrų sričių tinklaraščių TOP [inf. (tinklaraščio straipsnis) 2010].

Palyginti su viešąja rašytine vartosena, kur paprastai kaip pagrindinis tos pačios realijos pavadinimas pasirenkamas ir tekste nuosekliai vartojamas vienas iš leksikos konkurentų, dažniausiai lietuviškas, o skolinys pasitelkiamas tik kaip fakultatyvus, aiškinamasis, metakalbinę funkciją atliekantis teksto elementas (pirmąkart pavartojus realijos pavadinimą [žr. 6; 7; 9]), tokią interneto erdvei būdingą naujažodžių sinonimiją, kai tame pačiame tekste metakalbiniais sumetimais pavartotas naujažodis toliau, pramaišui su komentuojamuoju, atlieka ir referentinę funkciją, galima vertinti kaip išskirtinai internetinei, ypač – laisvesnei, vartosenai būdingą polinkį. Tai patvirtina ir metakalbiniai naujažodžių vertės aiškinamieji komentarai, pvz.:

- Kaip dėl rašymo stiliaus? Kai [atsisakius *blog*o – J. G.] kiekviename sakinyje kartotųsi žodis „tinklaraštis“? [kom. 2009].
- Aš naudoju vieną šalia kito, bet tinklaraštis atrodo šiek tiek gražiau. ... Taigi, gaunas taip, kad „blogeris rašo tinklaraštį“. Skamba visai gražiai:) [kom. 2009].
- Nieko blogo tas blog'as. Nors ... aš naudoju dažniausiai žodį tinklaraštis [kom. 2009].

(8) Toks sąvokos pateikimo būdas, kai tekste greta skolinto žodžio vartojamas ir jo atitikmuo besiskolinančioje kalboje – vertinys ar senas tos kalbos žodis [2; cituojama iš 4, 181].

2. NAUJAŽODŽIO VERTĘ APTARIANTYS MK

Metakalbinė funkcija atsiskleidžia ne tik tada, kai teksto autorius, jausdamas realiją esant naują ir skaitytojui nepažįstamą, MK aiškina ją įvardijančio naujažodžio reikšmę, bet ir tada, kai svarsto, kaip žodis tinka sąvokai įvardyti [12, 249]. Naujažodžio vertę, kartu dažnai ir jo santykius su tą pačią realiją įvardijančiais leksikos konkurentais, aptariantys MK, kitaip nei aprašytieji informacinei terpei būdingi reikšmės aiškinamieji, daug dažniau aptinkami komunikacinėje interneto erdvėje – jų gausu diskusijų forumuose, straipsnių komentaruose ir kt.

Kaip ir reikšmės aiškinamųjų, taip ir vertės nusakomųjų MK labai retai sulaukia emociinę ekspresinę funkciją atliekantys neformaliai erdvei šiaip jau būdingi vadinamieji fakultatyvieji, stilistiniai, naujažodžiai (b), pavyzdžiui:

- a) Mano blogui, t. y. tinklaraščiui, o gal labiau asmenraščiui ar durnaraščiui, kaip pavadinsi – taip, šiandien lygiai 4 metai ... [inf. (tinklaraščio straipsnis) 2011].
- b) Su tinkladieniu:) [kom. 2011].

Va, koks tas teisingas žodis!) ačiū [kom. 2011].

Kaip matyti iš pateiktojo iliustracinio pavyzdžio įvadinės, kontekstinės dalies (a), stilistiniai naujadarai (pabrauktas) neretai patys tampa MK dalimi (apie tai dar žr. 3.2 poskyrį).

Vertinamaisiais MK paprastai palydimi nominatyviniai naujažodžiai – būtinų įvardyti realijų pavadinimai, kurių pagrindinė funkcija referentinė. Vertės komentuojamieji MK itin būdingi naujaisiais dariniais išreikštiems naujųjų skolinių atitikmenims, bet tokių komentarų sulaukia ir jų konkurentai – naujieji skoliniai.

Vertinamuosius naujažodžių, kaip ir kitus, MK galima skirti į dvi pagrindines grupes – teigiamo ir neigiamo vertinimo [plg. 21, 55]. Anot etnolingvistikos specialistų, „neigiamas vertinimas kalboje išreikštas dažniau negu teigiamas“, – šią asimetriją patvirtina visi aksiologiniai tyrimai: greičiausiai ji yra universali ir remiasi pragmatišku pasaulio suvokimu – tai, kas gera, priimama kaip norma, o kas negera, laikoma nukrypimu nuo jos ir todėl labiau pastebima [14, 130–131]. Ankstesni MK tyrimai rodytų, kad šis dėsniumas galioja ir kalbos reiškinių aksiologijoje (9). Vis dėlto pastebima, kad kalbos vartotojai nevensia pabrėžti ir teigiamo kalbos vertinimo [plg. 21, 55]. Tai būdinga ir įvairiatipiems naujažodžiams: ir naujieji skoliniai, ir kaip jų atitikmenys pasiūlyti naujieji dariniai sulaukia ir neigiamų, ir teigiamų vertinimų.

2.1. Komunikacinėje interneto erdvėje aptinkamuose teigiamo vertinimo MK pabrėžiamas naujaisiais dariniais išreikštų skolinių atitikmenų lietuviškumas; kokybiškumas, tinkamumas sąvokai įvardyti: aiški darybos motyvacija, skoliniui analogiška semantinė apimtis, sistemiskumas – analogija su kitais *tinkl-* elementą turinčiais dariniais, darybos tipiškumas, ekonomiškumas; estetiškumas: skambumas, gražumas; paplitimas vartosenoje, pvz.:

- Dar, rodos, buvo ir trumpesnis variantas [nei *internetu dieneraštis*] – tinklaraštis [kom. 2005].

(9) Neigiamo vertinimo polinkiai minimi ir ankstesnių (iki 2005 m. imtinai) internetinių komentarų, susijusių su kalba, apžvalgoje [22, 4].

- Tinklaraštis yra raštas tinkle, o jį rašo žmogus, esantis tinkle. Žmogus rašantis tinkle yra tinklaraštininkas. Iš lietuvių verčiam į anglų: tinklaraštininkas = blogger [kom. 2007].
- Web log iš anglų – tinklo raštas, taigi tinklaraštis. Parduotuvėje dirba pardavėjai, kirpykloje kerpa kirpėjai, o tinklaraštį rašo tinklaraštininkai [kom. 2008].
- Lengvai išsisprendžia problema blogger – tinklaraštininkas, blogosphere – tinklaraščiai [kom. 2008].
- Tai [oficialiai] dar nenusprendė? Juk visa media jau naudoja tinklaraštininkas [kom. 2008].
- Aš už tinklaraštis, tinklaraščio autorius, tinklaraštininkas. Gražu, lietuviška, skambu [kom. 2009].
- Aš už. Anksčiau kai LT buvo Tarybų sąjungos dalis, daug žodžių naujai sužinotiems ar išrastiems dalykams perėmė iš rusų kalbos. Dabar atseit persivertę į vakarų kultūros siekėjus žodžius skolinamės iš anglų. Kaip sakant, „anksčiau rusenom, dabar anglėjam“. Lietuvybė ir naujadarai nėra blogai. Jie stiprina kalbą ir kultūrinę identitetą. Taigi *jamam* tą „tinklaraštį“ ir „tinklaraštininką“ [kom. 2009].
- Tinklaraštis yra labai gražus ir normalus lietuviškas žodis, kuris nors ir neįteisintas, vis dažniau naudojamas. ... Be to, jei kliūva tinklaraštis, tai turėtų kliūti ir tinklalapis, kodėl visi masiškai nerašo websaitas? [kom. 2009].
- Tinklavietė – labai geras žodis, lietuviškas ... ankstesnis žodis – svetainė – buvo parremtas polisemija, todėl aiškumo sumetimais reikėdavo pridėti interneto svetainė, o tai jau nelietuviškas žodis, ... tinklavietę sudaro atskiri tinklalapiai, puiku [kom. 2007].
- Tinklavietė normalus sudurtinis žodis – piliavietė, ... turgavietė, vasarvietė, kirtavietė [kom. 2007].
- Ateityje „nikneimą“ stengsiuosi keisti į [lietuvišką] „tinklavardis“ [kom. 2008].
- Tiek žiniatinklis, tiek tinklalapis lietuviškai puikiai skamba [kom. 2009].
- Sveikinu visus su gimusiu daug parankesniu žodžiu: Žiniatinklis persikrikštijo į SAITYNĄ. Žr.: <http://www.vlkk.lt/lit/88519> [kom. 2009].
- O man labai gražu saitynas ir mano įstaigoje mes jį jau pradėdam vartoti:) [kom. 2009].
- Sąmoningai neįsijungiau į diskusiją, norėjau leisti naujadarui [saitynas] ramiai manye pagyventi, kad pažiūrėčiau, ar susigyvensime. Dabar sakau: Tai LABAI VYKĘS, LAIKE SUBRENDEŠ NAUJADARAS. Be abejo, jis turi savo AUTORIŲ, kažkas pirmas pasakė: eureka [kom. 2009].

- Dūzgės gali ir neprigyti, o va tinklinukas visai geras [*netbuko*] pakaitalas [kom. 2011].
- Tinklavardis yra „nick’as“. Manau tas aišku ... Gyvenu Lietuvoje, kalbu lietuviškai ir reiškiu savo mintis lietuviškai ... Tinklaraštis, tinklavardis tai normalios, suprantamos sąvokos [kom. 2012] (10).

Komunikacinėje interneto erdvėje aptinkamuose neigiamo vertinimo MK, atvirkščiai, nurodomas atitikmenimis einančių naujųjų darinių estetikos trūkumas – gremzdžiškumas ir pan.; svarstomas kokybiškumas, tinkamumas sąvokai įvardyti: ekonomiškumo trūkumas, neaiški darybos motyvacija, nesistemiškumas, skoliniui neadekvati semantinė apimtis, perteklinė lietuviškų variantų sinonimija, pvz.:

- Kompiuterį, skirtą naršyti internete, anglų kalba vadinamą „netbook“ keičia žodis „tinklinukas“ ... Tinklinukas ir kavavirys neįsispraudžią gremzdžiai [kom. 2009].
- Dūzgės geras žodis ir tikriausiai prigis, o tinklinukas – ne [kom. 2011].
- Va „tinklaraštininkas“ jau nekas – pirmiausia dėl to, kad labai ilgas ir nepatogus ištarti. Nebent trumpintume jį iki „tinklarašio“. Rašantis tinklaraštį – tinklarašys [kom. 2009].
- VLKK siūlo: „Galimi žodžio „blogas“ pakaitai: interneto (ne internetinis) dienoraštis, tinklaraštis, asmenraštis ar kt.“ Internetinis dienoraštis dar dar (nors ir ilgokas), tačiau asmenraštis, kad ir apibūdina kas yra „blog“, kitą vertus nenusako pilnai, jog tinklaraštis egzistuoja internete ..., taip pat ... sudaro prielaidą nuomonei, jog asmenraštis – kažkas asmeniško ir konfidencialaus, tuo tarpu tinklaraščiai nukreipti į sociumą [kom. 2009].
- O tai yra viešai ir oficialiai patvirtinta, kad blogas yra tinklaraštis? Nes jei taip, tai blogerio pavadinimas taip pat turi būti susijęs su tinklaraščiu. Negi bus mintrašys, po to patį bloginimą kaip procesą pavadinsim dienoraštiniu ir pan. [kom. 2008].
- „Siuntinukas“ VS podcast’ai. Manau ... neatitinka esmės, tai visų pirma radijo laida, o ne medžiaga persiuntimui [kom. 2008].
- „Saitynas“ gal ir neblogas, bet neužmirškim, kad jau kurį laiką gyvavo „žiniatinklis“ ir su tuo terminu pasirodė ne vienas žodynelis, straipsnis ir knyga, jau nekalbant apie internetą. Įvedus naują terminą vėl kuriama painiava, pavyzdžiui aš nežinau kaip elgtis oficialioje komunikacijoje. Jei pavartosiu „saitynas“, daugeliui tai bus naujas terminas ir galiu likti nesuprastas, jei vartosiu „žiniatinklis“, VLKK požiūriu naudosis neteisingą terminą. Todėl esu ne prieš terminą, o prieš kuriamą painiavą, kuri apsunkina komunikaciją [kom. 2009].
- Saitynas per daug primena anglišką tos srities terminą „site“ ... Žodyje „saitynas“ visas dėmesys atrodo skirtas ryšiams, o mazgai, saistomi objektai tarytum pamiršti (visai priešingai, nei angl. „sites“) [kom. 2010].

(10) Metakalbinių vienetų su ilgateksčiais naujažodžių vertinamaisiais MK, vengiant galimo blaškomo išskirtinės grafikos poveikio, paprastai išskiriami tik aktualūs naujažodžiai.

MK, nusakančių naujaisiais dariniais išreikštų atitikmenų vertę, pasitaiko ir informacinėje erdvėje, kaip ir jai giminingesnėje viešojoje rašytinėje vartosenoje [6; 7], pavyzdžiui:

- Internautų (kalbininkai siūlo keisti „tinklininkais“ arba – kiek rimčiau „tinklažmogiais“) Lietuvoje dar nedaug, bet neišvengiamai ir negrįžtamai daugėja, tad, žinoma, gausėja internetinės žiniasklaidos skaitytojų ir didėja tokios žiniasklaidos svoris, o ir ji pati tvirtėja [inf. 2003].
- Iš esmės sklandų Patricijos Droblytės teksto vertimą apunkina naujų sąvokų „tinklaveika“ ir „tinklaveikos visuomenė“ įvedimas į lietuvių kalbą. Knygoje nepaaiškinama šios lietuviškos sąvokos kilmė ir prasmė, tačiau sekant M. Castellso vartojama „network society“ sąvoka kyla įtarimas, jog žodžiui „network“, paprastai suprantamam kaip „tinklas“, „tinklai“, priklijuojama griozdiška pažodinio vertimo sąlygota reikšmė, susijusi su tinklo „veikimu“. Šitaip visiems suvokiama „tinklo visuomenė“ tampa mistišku „tinklaveikos visuomenės“ dariniu [inf. 2005].
- Atvirai pasakysiu, pats žodis tinklaraštis, nors jo vengiu, man gražus [inf. (tinklaraščio straipsnis) 2007].
- Tegalime guostis, kad net ir patys keisčiausi žodžiai, ėmę gyventi, sparčiai kitėja ir įprastėja: juk nedaug trūko, kad šiandieninis „tolimatis“ reikštų ne tik matavimo įrankį, bet ir, kaip siūlė tarpukario Lietuvos Respublikos kalbininkai, televizorių; jau pripratome ir prie „žiniasklaidos“, tad gal priprasime ir prie „žiniatinklio“ [inf. 2009].
- Kad ir žodis žiniatinklis (angl. Web). Juk jau seniai internetas tapo ne tik žinių šaltiniu, bet ir atskira verslo ar pramogų šaka [inf. (tinklaraščio straipsnis) 2010].

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad, kaip ir komunikacinėje erdvėje, čia esama ir teigiamo, ir neigiamo naujųjų darinių vertinimo: panašiai kaip ir komunikacinėje terpėje, vertinamas naujadaro (ne)estetiškumas, (ne)tinkamumas sąvokai įvardyti, neįprastumas ir kt. Vis dėlto pabrėžtina, kad naujuosius darinius vertinantys MK informacinei terpei nėra tokie būdingi kaip komunikacinei interneto erdvei.

2.2. Komunikacinėje interneto erdvėje komentuojama ir naujųjų skolinių vertė. Teigiamo vertinimo MK diskutuojamas grynumo kriterijus, t. y. nelietuviškumas, kaip vienintelis skolinio keitimą lemiantis veiksnys; vertinamas skolinto žodžio estetiškumas – skambumas ir kt.; kokybiškumas, tinkamumas sąvokai įvardyti: ekonomiškumas, sistemiškumas (pvz., analogija su kitais *blog*- elementą turinčiais skoliniais); įprastumas ir su tuo susijęs suprantamumas, pvz.:

- Man pačiam labai gerai skamba podkastinimas [kom. 2005].
- Bet manau visiems bus lengviau suprasti, jeigu vadinsime ir toliau Blog'ais [kom. 2008].

- Tik tas tinklaraštininkas labai jau gremėzdiškai skamba, blogeris daug smagiau [kom. 2008].
- Tačiau vienas žodis, kuris nevertinamas tik todėl, kad nėra lietuviškas, man neatrodo kaip didelė problema ... aš kažkaip nelinkęs visiškai atsisakyti blogo [kom. 2009].
- Kuo blogas jums neįtikio? nėra pats geriausias žodis LT kalboje, bet man patinka, kad jis blogas;) tinklaraštis pernelyg ilgas žodis – nepatogu [kom. 2009].
- Tačiau kartais tas „blogas“ neblogai skamba [kom. 2009].

Komunikacinėje interneto erdvėje aptinkamuose neigiamo vertinimo MK, atvirkščiai, dažniausiai reiškiamas nepasitenkinimas mokinių nelietuviškumu, rečiau – nepatogumu; nurodomas jų estetikos trūkumas; svarstomas kokybiškumas, tinkamumas sąvokai įvardyti – nemokantiems angliškai neiški darybos motyvacija, homofoniškumas su savu žodžiu, pvz.:

- Bėda ta, kad mes jau turime žodį „blogas (blogis)“ visai kita reikšme – todėl reikia naujo žodžio [kom. 2005].
- Visų pirmą pakeiskite Blogą kitu žodžiu. Lietuvių kalboje „Blogas“ turi savo reikšmę ir ji neigiama. Klausimas kyla, kaip galima šnekėti apie Blogą teigiamai? Iš tikro pykina tas neišverstas naujadaras – parazitas [kom. 2007].
- Mano mintis buvo „blogas blogas yra blogas“. ... kai pasakoji apie tai pirmą kartą girdinčiam žmogui, tai beveik kiekvienas paklausia „O kas tas blogas?“. Tada tenka aiškinti, kad blogas, tai internetinis dienoraštis arba kažkas panašaus. O tada būna kitas klausimas „O tai kodėl jis blogas?“ Atvirai pasakius – užknisa ... [kom. 2009].
- Žmonės galvoja, kad aš kažkoks VLKK pakalikas, kai realiai man tiesiog žodžio „blogas“ skambesys sakiniuose yra baisus [kom. 2009].
- Aš versdamas pagalvoju, kokį variantą suprastų žmogus, kuris nemoka angliškai, tai tokiu atveju „podcast“ nelabai aišku būtų, „garso prenumerata“ – bent jau pasiūlytų mintį, apie ką šitas dalykas [kom. 2011].
- Reikėtų kalbininkams pagalvoti apie podcast atitikmenį [kom. 2012].

Informacinėje interneto erdvėje, paprastai laisvesnėje – tinklaraščių straipsniuose, taip pat aptinkama naujų mokinių vertę nusakančių MK – ir teigiamų, ir neigiamų, pvz.:

- Reiktų paskelbt akciją „Pats tu blogas – aš rašau tinklaraštį!“ skirtą žodžiui „blogas“ atsikratyti [inf. (tinklaraščio straipsnis) 2009].

- Kaip jau pastebėjo kiti kolegos, RIMTOS FIRMOS BLOGAS skamba kvailokokai [inf. (tinklaraščio straipsnis) 2009].

Tačiau naujuosius skolinius, kaip ir naujuosius darinius, vertinantys MK informacinei interneto erdvei, palyginti su komunikacine, nebūdingi.

3. METAKALBINIŲ VIENETŲ BLOKAI SU NAUJAŽODŽIŲ REIKŠMĖ IR VERTĘ NUSAKANČIAIS MK

Pažymėtina, kad internetiniam naujažodžių diskursui būdingi metakalbinių vienetų blokai, kuriuose kalbos vartotojai ir aiškina(si) naujo žodžio reikšmę, ir nusako jo vertę (išskirta kursyvu), pvz.:

- Daug žmonių ... klausinėja ... kaip kurti blogą? ... Paklauses draugo, ar žino kas tai blog'as, jisai net neabejodamas atsakė, kad tai – „negeras“. ... Dar labai daug žmonių nenu-tuokia, kas tie blog'ai išvis yra! Blog'as – tai sulietuvin-tas angliškas žodis Blog. Blog'ai lietuvių kalboje vadinami tinklaraščiais. Bet manau *visiems bus lengviau suprasti, jeigu vadinsime ir toliau Blog'ais*. Blog'o kūrimas yra visiškai nemo-kamas, ir Blog'ą gali sukurti kiekvienas, kas perskaitys šį straipsnį, be jokių papildomų žinių ... Diskutuoti galima visur, kur papuola: kavinėje su draugais, internete. Bet įdomiau tai padaryti nuosavame Blog'e. ... Štai ir viskas ... Jūs turite Blog'o (tinklaraščio) pamatus [inf. (tinklaraščio straipsnis) 2008].
- Valstybinė Lietuvių Kalbos Komisija savo tinklapio antraštiniame puslapyje paskelbė apklausą: „Kuris termino angl. „blogger“ liet. atitikmuo geriausias?“ Galimi atsakymo vari-antai: mintrašys (nuo mintraštis), mintininkas (nuo mintynas), asmenraštinin-kas (nuo asmenraštis), tinklaraštininkas (nuo tinklaraštis), dienoraštininkas (nuo dienoraštis), dienoraščių rašytojas, dienrašys ... Kadangi angliškas terminas „blog“ (web + log) *apima ne tik internetinius dienoraščius, trys paskutiniai varian-tai atkrenta. Pirmą kartą gyvenime matau žodį „mintynas“ (kaip kandynas) ir „mintraštis“ (kaip laikraštis) ... bet kuriuo atveju, „blogger“ verčiu kaip „tinklaraščio autorius“ ir neabejoju jo tikslumu – liežuvis neapsiverstų, pavyzdžiui, knygos autoriaus vadinti knygininku vien dėl to, kad taip trumpiau. „Asmenraštis“, beje, visai nebloggeri skamba* [kom. 2008].

Naujažodžio reikšmės aiškinimas, palyginti su formalesne informacine interneto er-dve – elektroninėmis svetainėmis, kur tai yra daroma siekiant padėti adresatui dekoduoti tekstą, integruoti į jį naujažodį, dažnai nėra savitiksliis, ypač aktyviausiai naujažodžių dis-kursą plėtojančioje komunikacinėje erdvėje. Reikšmės aiškinamieji MK (išskirti retintu šriftu) paprastai esti tarsi savotiška preliudija vertės aptariamiesiems, pvz.:

- Vargu ar yra prasmė pasaulinį tinklą siaurinti ar skaidyti pagal jo turinį. Tada reiks ir „paskalatinklio“, „plepatinklio“, „pornotinklio“ ir t. t. ir t. t. Galiausiai pasaulinio tinklo esmė yra jo globalumas, o ne iš to kylantys panaudojimai. Gal kada ir bus prasmė „tauskatinkliams“, bet kol kas jie visai nereikalingi. Tą WWW turinio detalizavimą pateikiau pirmiausia todėl, kad būtent siūlomasis „žiniatinklis“ (žinių + tinklas) nurodo WWW turinį; tad, reikia pa-siaiškinti, ar tikrai WWW turinys visada yra žinios. Paaiškėja, kad kartais WWW turinys yra ne tik kad ne „žinios“, bet netgi „žinių“ priešybė (nežiūrint kokia bendrinės kalbos žodynų

prasme „žinias“ mėgintume interpretuoti: žinios, informacija ar naujienos); tad ir toks terminas – kaip WWW lietuviškas atitikmuo – nenaudotinas. ... Jei pasaulinio tinklo esmė yra jo globalumas – tai ir verskime „WWW, Web“ –> „pasaulinis (ar „globalus“) tinklas“, o ne „žinia-tinklis“ ... [kom. 2008].

- Blog žodis atsirado apjungus du anglų kalbos žodžius „web“ ir „log“. Web – tinklas, log – lėktuvo, laivo, radijo stoties žurnalas kuriame fiksuojami įvykiai. „Web log“ arba kaip dažnai ir iškreiptai sakoma „blog“ yra ne kas kita, kaip interneto tinkle patalpintas įvykių žurnalas (registas), kuris paprastai lietuviškai, be jokių išsitarinėjimų ir naujų žodžių kūrimo vertėtų vadinti dienoraštis arba elektroninis dienoraštis [kom. 2012].

3.1. Pabrėžtina, kad internetiniam naujažodžių diskursui, apimančiam reikšmės aiškinamųjų ir vertinamųjų MK blokus, būdingas naujausių interneto technologijų įgalintas [27] interaktyvumas. Tokie MK gali rasti kaip grandininė reakcija (11) į straipsnyje pavartoją naujažodį – naująjį skolinį (a) ar naująjį darinį: pavartotą kaip naujojo skolinio atitikmenį (b) arba nesusijusį su skoliniu naujadarą (c), be to, skirtingai nei informacinėje erdvėje, čia net ir reikšmės aiškinamieji MK paprastai esti atsakas į konkretų diskurso dalyvio klausimą, o ne tekstą suvokti padedanti metakalbinė informacija, skirta hipoteziniam adresatui, pvz.:

- a) DJ_LFS: kas yra per keiksmazodis p o d k a s t a s? simts podkastu! podkast! alia podkast kaip susizeidziau ranka, nu podkast!

- Kionig, moderatorius: Ne keiksmazodis, o cia informatiku terminas, o greiciau pas lietuvius tapes slengu, nors ir sitas zodis kaip ir neverciamas ir nera zodynuose, galima manyti kad kazkoks pasaulinis zargonas. Podcastinga reiktu isivaizduot kaip transliavima, kadangi artimesnis zodis jam yra broadcast, o kas reiskia transliacija. Nors is tikruju straipsnyje [abu komentarai yra atsiradę kaip atsakas į straipsnį „Tele2 podkastus mobilioju internetu išbandė 206 tūkst. vartotojų“ – J. G.] buvo parasyta kas yra podkastas. Aha ir kur dydyjy kalbynynkai, kai reikia sugalvoti atitinkamus atitikmenis, o ne juoka keliancius zodzius. Matyt, perdaug sudetinga jiem tuos zodzius versti ir ieskoti analogu.

- Impintinas: Kionigai, dažniausia net ne kalbininkai sukuria lietuviškus atitikmenis, o tos srities specialistai (atsimeni vaizduoklį – informatikai jį ir pasiūlė). Vietoj piktinimosi galėtum imt ir savo variantą pasakyt, nes piktintis bet kas gali [kom. 2010].

- b) Vakar žiauriai neturėjau laiko, todėl šiandien tebus tinklaraštyje du įrašai. Nuolatiniai VZ.LT lankytojai žino, kad pažadėjau būti kasdien (išskyrus komandiruotes ir kitas stichines nelaimes :-)) [inf. (tinklaraščio straipsnis, vklase) 2007 02 27].

- deja_voodoo, 2007 02 27, 05:31: o! tinklaraštis. neblogai neblogai, netgi visai gerai)

(11) Tyrimai rodo, kad tokia reakcija apskritai būdinga internetiniams komentarams kaip žanrui: jie apima ne tik skaitytojų nuomones apie komentuojamą straipsnį ar jame aptariamus dalykus, bet ir apie jau pareikštas skaitytojų nuomones, atsakymus tų skaitytojų, kurių nuomonės susilaukė komentarų ir pan. [22, 4; 23, 58].

- vklase, 2007 02 27, 05:33: „blogus“ didž. gerb. lietuvių kalbos komisija tik ką uždraudė. Juk reikia kažką daryti...:-)
- deja_voodoo, 2007 02 27, 05:41: bet tai [tinklaraštis] geresnis variantas nei el. dieno-raštis, juolab turime ir tinklažmogį
- vklase, 2007 02 27, 05:45: tuosyk einu į vlkk.lt diskusijų skyrelį padėti trigrašį į disku-sijas ... [kom. 2007].
- c) Visada kirbėjo mintis, kad auto.plius.lt atsinaujins. ... Panašu, kad plus.lt grupė, Lietuvos interneto padangėje užimanti ketvirtą vietą pagal realių vartotojų skaičių ir vartotojų pasiekiamumą ... smarkiai padirbėjo. Atsinaujino visas plus.lt – „didžiausias skelbimų nau-datinklis Lietuvoje. Naudingai skelbimai pirkti ir parduoti“ (pagal „title“) :) Pataisykite, jei klystu, tačiau panašu, kad auto.plius.lt tapo visas Ajax'inis, t.y. buvo atnaujintas portalo sistemos bran-duolys ... [inf. (forumo straipsnis „Senas ar atsinaujinęs auto.plius.lt?“ kaip atsakas į atnaujintą svetainės *plus.lt* savireklamą; ji šio straipsnio autoriaus pateikta kabutėse) 2009].
- Marius, 2009 04 28, 10:38: Tiesa, su tuo „naudatinkliu“ ... kas čia per įdomi komuni-kacijos strategija? Ar tai didelis noras palikti randą Lietuvių kalbos žodyne ar yra apčiuopiamos naudos iš tokių žodžių: naudatinklis, skelbraštis ir t. t. :) Žodyne tokių neradau :).
- Vytas, 2009 04 28, 11:07: Paaiškinimas Martynui: naudatinklis – naudos tik sau sie-kianti interneto svetainė. Panašiai, kaip LEO LT. Irgi naudatinklis. <...>
- Kentas, 2009 04 28, 17:07: Brangieji, zodziu „naudatinklis“ norima pasakyti, kad da-roma viskas, kad Jums butu geriau, patogiau, greičiau <...>
- Vytas, 2009 04 28, 17:39: Kentai, su tuo „naudatinkliu“, tai jūs pralinksminote ne vieno žmogaus gyvenimą. Ačiū už tai [kom. 2009] (12).

Tokios reakcijos į straipsnio autoriaus tekste pavartotą referentinę funkciją atliekantį naujažodį gali inspiruoti ir tolesnes diskusijas, ne tik aptariančias esamus naujažodžius, svarstančias jų vertę, bet ir siūlančias savų naujų žodžių (žr. pabrauktuosius), argumentuo-jančias jų vertingumą, pvz.:

- ... Blogeris, 2007 10 31, 13:06: Šį kartą atsiprašysiu autoriaus ir komentatorių, kad neko-mentuosiu straipsnio. Mane labai „knisa“ pats angliško termino „blog“ tiesioginis naudojimas lietuvių kalboj, neįvertinus jo asociacijos su lietuvišku žodžiu „blogas (negeras)“ (13). ... Gal

(12) Iš viso straipsnis sulaukė 43 skaitytojų komentarų. Čia pateikti tik tie, kuriuose yra metakalbinių vienetų su aktuali naujažodžiu.

(13) Komentuojamame tinklaraščiio straipsnyje kaip realijos pavadinimas vartojamas skolinys *blogas*, bet svarstomi ne kalbiniai klausimai. Iš viso straipsnis sulaukė 233 skaitytojų komentarų, kurių dalyje kaip realijos pavadinimas taip pat vartojamas šis skolinys, svarstomi dažniausiai su straipsnio turiniu vienaip ar kitaip susiję klausimai. Čia pateikti metakalbinių vienetų su aktualiais naujažodžiais pa-vyzdžiai yra internetinių komentarų, nesusijusių su straipsnio turiniu, dalis. Tokie nuo komentuojamo-jo teksto visiškai nutolę komentarai būdingi ne tik naujažodžių diskursui: internetinių komentarų kaip žanro tyrimai rodo, kad, be komentarų, kurių tema daugeliu atveju yra nulemta komentuojamo-jo teksto, esama ir tokių, kur iš viso nuo jos nutolstama [23, 58].

geriau vadinti šios rūšies elektroninę spaudą BLOGERIAIS, dar geriau jei rastume tinkamesnį lietuvišką atitikmenį. ... Taigi, ponai ir ponios, jei tai ir jus „knisa“ pirmyn į darbą. <...>

- Realistas, 2007 10 31, 14:48: Pradėti reikia nuo istaku: „blog“ yra „web-log“ santrumpa. Taigi, lietuviškai butu mazdaug tinklazyme. Taciau kartais tas „blogas“ neblogai skamba... <...>
- Saulius, 2007 10 31, 15:23: Gal ir taip. Tačiau blogeris dar blogiau nei blogas – labiau tiktų asmeniui, dalyvaujančiam bloge. Čia jau lietuviškesnis būtų blogietis. Žinoma, geriausia būtų radus trumpą, skambų ir lengvai įsimenamą lietuvišką žodį. Tačiau tai ir yra sunkiausia. <...>
- Ice, 2007 10 31, 22:54: Aš vis galvoju, kad tiesioginis, pažodinis vertimas, ar jo vertimo naujadaras būtų blogas:) dalykas. Bet begalvojant kad blog'as yra Tinklo dienoraštis, savaime mintyse pradėjo įkyriai skambėti „traštis“, t. y. T(inklo)+(dieno)raštis. O tai blogeris turėtų būti „trašytojas“ arba „trašys“:) Taigi jūsų teismui atiduodu mano galvoje prieš 10 min. gimusį naujadarą: BLOG=TRAŠTIS.
- Auksinis kardas, 2007 11 01, 00:29: išsamu, taiklu, neturiu ką pridurti <...>

3.2. Individualūs naujadarai, paprastai inspiruoti esamų tos pačios realijos pavadinimų neigiamo vertinimo, apskritai itin būdingi naujažodžių diskurso dalyviams – jų (pabraukti) gausu ne tik straipsnių komentaruose, bet ir diskusijų forumuose (pvz., <http://www.vlkk.lt/lit/diskusijos>):

- Pervadinome *webmasterį* ... demokratiškai, su svetainės autoriais pasitardami išrinkome naują vardą. Dabar anas vadinasi *svetainės prižiūrėtoju* ... Nors man asmeniškai labiau būtų patikęs tinklavaldžio ar kokio tinklavedžio terminas ... Kita vertus, *svetainės prižiūrėtojas* pakankamai tiksliai įvardija funkcijas. Taigi, vienintelis trūkumas – ilgumas [kom. 2007].
- Visatinklis. ... „Žiniatinklis“ – negerai, nes ne vien žinios. Šaknis „vis“ neblogai atitinka „world-wide“ [kom. 2009].
- [Žiniatinklį] Nesunku patrumpinti iki ŽINTINKLIO. Sutaupom vieną skiemenį. Jaučiant kontekstą galima vadinti TINKLU – Web [kom. 2008].
- Jeigu tą „bloggerį“ pavadintume tinklarašeiva. O jeigu pamėgintume sujungti žodžius internetas+saitas-(ininkas), na panašiai kaip apskaitininkas, gautume inter(net)saitininkas, intersaitininkas arba / tinklasaitininkas, o gal saitraštininkas [kom. 2009].

Forumų dalyviai, svarstydami rekomenduojamų vartoti naujų žodžių vertę, pateikia ne tik naujažodžių, jų nuomone, tinkančių referentinei funkcijai atlikti – realijai įvardyti, bet ir metakalbinę bei emocinę ekspresinę funkciją atliekančių ironiškų ar žaismingų stilistiškai ekspresyvių naujadarų (pabraukta) – pastarieji, kaip jau minėta, patys neretai tampa MK dalimi, pvz.:

- Visai neseniai buvau apsviestas, kad interneto vartotojus reikia vadinti TINKLININKAIS – nu cia tipo lietuviskai, tiesa yra ir internautai; bet vis delto, kyla klausimas, o kodėl, pvz., ne rankininkai??? juk narstant nete, daugiausia dirbama rankomis. jooo... mano galva, sakyciau visu tinkamiausias terminas is vis butu pelegniauzininkai;) nors gal tiksliau situom terminu vadinti apskritai kompiuterininkus;), o kompiuterija – pelegniauzyste? [kom. 2005].
- Man geriausiai skamba ‘internetinis dienorastis’ apskritai (: o visokie ten asmenrasciai mintinklarasciai ir kiti sudurtizmai labai jau tragiskai skamba, kaip ir is situ sudurtizmu padaryti dar ir tolesni naujadarai (: [kom. 2008].
- Lietuviškas žodis „pasaulis“ yra nuo „po saule“. Tai blogosfera būtų tai kas yra po tinklaraščiais. Na tai kaip ir patinklaraštyja. Taip, noriu, kad liežuvį nusilaužtumėte :) [kom. 2009].

Naujažodžių diskursui būdingas ironiškas žaismingumas nestebina – žaismė, kalbinis žaidimas yra laikomas postmodernybės epochos, kuriai apskritai labai būdingi naujažodžiai, išskirtiniu bruožu [20, 32 ir t. t.].

3.3. Reikšmės aiškinamieji ir vertinamieji MK dažnai randasi ne tik kaip reakcija į įvairios tematikos straipsniuose pavartotus naujažodžius, bet ir kaip atsakas į kalbinius kausimus svarstančius straipsnius, juose vartojamų MK atgarsis (panašiai kaip vienas kitą papildantys kalbinių diskusijų forumų dalyvių komentarai); ir tokiais atvejais naujažodžių diskurso dalyviai dažnai pasitelkia metakalbinę bei emocinę ekspresinę funkciją atliekančių naujadarų (pabraukti), pvz.:

- Vakar rašydamas straipsnį apie internetinius komentarus ne vieną kartą panaudojau žodį **tinklaraštis**. Prisipažinsiu, kad labai dažnai nesusimąstydamas blogus vadindavau tinklaraščiais. Tačiau šiandien susimąščiau, kad šis žodis neturi nieko bendro su blogu – žodžiu, kurį kalbininkai, mano nuomone, netinkamai pabandė sulietuvinti. Visada stengiuosi rašyti taisyklinga lietuvių kalba, bet tokių žodžių kaip vaizduoklis (monitorius), žiniatinklis (internetas) ... niekada neapsiverstų liežuvis naudoti gyvojoje kalboje. Tai kodėl turėčiau taip rašyti. Žinoma, gerai kad kalbininkai stengiasi išsaugoti unikalią lietuvių kalbą. Tačiau bandydami sulietuvinti techninius terminus dažnai prasilenkia su elementaria logika. Manau, kad techninių terminų vertimu turėtų užsiimti ne patys filologai, o tos srities profesionalai. Kad ir žodis *žiniatinklis* (angl. Web). Juk jau seniai internetas tapo ne tik žinių šaltiniu, bet ir atskira verslo ar pramogų šaka ... Mano nuomone, lietuvių kalbininkai galėtų pasinaudoti kitų šalių praktika ir daugelį techninių terminų ne versti, o sulietuvinti (pridėti žodžių galūnes). Jeigu pačiam reikėtų pradėti skaityti techninę literatūrą (paprastai susijusią su kompiuteriais) lietuvių kalba, tikriausiai tektų išmokti daug naujų žodžių. Beje, pasinaudodamas Google Translate, patikrinau kaip verčiamas angliškas žodis *Blog* į kitas kalbas. Daugumoje kalbų buvo paliekamas tas pats žodis [inf. (tinklaraščio straipsnis „Tinklaraštis ar blogas?“, Evaldas) 2010].
- Mantas, 2010 02 25, 18:28: Kalbininkai bando kurti lietuviškus atitikmenis, bet atsisako jų, jei neprigyja. Nematau nieko čia blogo. Vaizduoklio prieš pusmetį buvo oficialiai atsisakyta (be to, ėjo kažkokios paskalos, kad jį net ne kalbininkai pradėjo vartot). Jei gerai pamenu mo-

kyklos informatikos pamokas, žiniatinklis ir internetas nėra tas pats, taigi čia labai ir atitinkmuo. Berods žiniatinklis siauresnė sąvoka, apimanti tik naršymą su naršykle, bet čia galiu ir klyst ... Dėl blogo. Rastas visai gražus atitinkmuo, kuris baigia prigyti, tai čia nėra jokios problemos. Aišku, pripažįstu, kad daugelyje vietų kalbininkai persistengia ir nusivažiuoja į lankas, bet ką padarysi. Neklįsta tik nieko nedarantys. Ir Lietuvoje čia dar viskas normaliai. Brolis Islandijoj uždarbiauja, tai pasakojo, kaip jie ten iš viso tarptautinių žodžių nevartoja, o kuria grynai naujadarus. Va ten tai jau sunku žmonėms susigaudyt:) [kom. 2010].

- Evaldas, 2010 02 25, 18:55: Dėl žiniatinklio – nežinau ar tai siauresnė sąvoka už internetą, ar ne, bet niekada jos nenaudojau ir nenaudosiu, nes žmonėms atneša daug neaiškumų ...
- Tomas, 2010 02 26, 18:56: Tai, kas lietuviškai vadinama žiniatinkliu, angliškai vadinama world wide web'u (kuris naršomas naršykle), o ne internetu. Internetas yra daug platesnė sąvoka bei taip pat jau daug senesnė nei www. O tinklaraštį kartais ne patys blogeriai sugalvojo? Aš tai net nepastebėjau kai visi jį pradėjo vartoti.
- reanimated, 2010 02 25, 18:32: Pasak valstybinę lietuvių kalbos komisiją netinka nei žodis tinklaraštis, nei blogas. Reikia naudoti saitukas:).
- Evaldas, 2010 02 25, 18:50: Arba portaliukas, arba puslapiukas:).
- Ligita, 2010 02 25, 19:37: reanimated, o kur tu čia radai tokią informaciją, kad netinka tinklaraštis? Akivaizdu, kad juokauji:) Pavyzdžiui, aš atsiverčiau ir prašom rezultatas – <http://www.vlkk.lt/lit/4971> Bet vis vien niekaip nesuprantu kodėl kai kuriems kliūva žodis tinklaraštis. Labai gražus žodis, kurį vartoju ir šnekėdama.
- Evaldas, 2010 02 25, 19:46: Ligita, taip žodis labai gražus, bet kažin ar reiškia tą patį kaip ir originalas. Beje, tinklaraščio žodžio daryba sudėtinga. Kaip pavadinti tinklaraščio autorių – tinklaraštininką. Beje, kažkur pas save buvau panaudojęs šį terminą:).
- Altajus, 2010 02 25, 19:42: Pritariu Ligitai, ko tas „tinklaraštis“ jums kliūva. Normalus žodis. Visada stengiuosi jį naudoti. kažkas jau buvo iškėlęs panašią diskusiją. Komentarai pasidalino per pus. Vieni vartoja šį žodį, kitiems jis netinka. Aš sakyčiau, tai labiau skonio reikalas. Pritariu tik dėl Vaizduoklio:).
- Eugenijus, 2010 02 25, 20:19: Man ir nekliūva tinklaraštis:) Nors retokai naudoju si zodi – per ilgas ir gremezdiskas ... bet lietuviskas:).
- Valentina, 2010 02 26, 9:2: Pritariu dėl tinklaraščio. Nors kartais tenka pavartoti ir blogas. tačiau, kaip ir altajus, vaizduoklio nesupratau:) Beje, kiek žinau, žiniatinklis, kaip Mantas ir sakė, turi siauresnę prasmę. Dar klausimas – kažkada viename pristatyme girdėjau žodį „saitynas“. Ar jis jau oficialiai vartojamas lietuvių kalboje? Išgirdus išsiganau, tiesa pasakius.
- Evaldas, 2010 02 26, 9:38: Panašu, kad jau naudojamas: <http://www.vlkk.lt/lit/88519>. Bet skamba kaip XIX a. pab. knygų platinimo organizacija Sietynas:).

- Mantas, 2010 02 26, 18:59: Taip, berods kažkas iš vietinių šitą žodį sugalvojo, aš irgi tokių kalbų esu girdėjęs:).
- Evaldas, 2010 02 26, 19:47: Pagal VLKK dabar reikia sakyti ne žiniatinklis, o saitynas (<http://www.vlkk.lt/lit/88519>) :).
- Arvydas, 2010 02 27, 1:24: Man labiausiai nepatiko modemo atitikmuo – vertiklis, o prieš tinklaraščio vartojimą iš pradžių buvau nusiteikęs neigiamai, tačiau dabar nesu. Tik tas tinklaraštininkas labai jau gremėzdiškai skamba, blogeris daug smagiau.
- Margariux, 2010 02 28, 10:27: Aš už žodį „Tinklaraštis“, man daug gražiau skamba nei blogas, šią savaitę, važiuojant per radiją kažkas kažką kalbėjo ir vis minėjo žodį „Blogas“. nju man kažkaip jau atrodo nevertotinas tas žodis. B-log, tai nelietuviška. Tinklaraštis man labiau patinka [kom. 2010].

Tokie kalbos vartotojų interakcijos nulemti metakalbinių vienetų blokai – specifinis būtent interneto erdvei būdingas reiškinys, geriausiai reprezentuojantis internetinį naujažodžių diskursą.

3.4. Metakalbiniai vienetai su kalbos vartotojų MK ir jų blokai neabejotinai laikytini svarbiu internetinio naujažodžių diskurso elementu (14). Metakalbinių naujažodžių komentarų gausa patvirtina ankstesniuose MK pagrįstuose tyrimuose minimą kalbos vartotojų polinkį pastebėti būtent leksikos naujoves – ypač konkuruojančias, įvardijančias naujus gyvenimo reiškinius [plg. 31, 127, 129–130]. Tai rodytų naujažodžių svarbą kalbinei bendruomenei, jos siekį aktyviai dalyvauti kalbos kūrimo procese. Kertiniai naujažodžių diskurso klausimai – iš(si)aiškinti naujų žodžių reikšmę ir aptarti jų vertę – iš esmės atitinka nurodytuosius lietuvių kalbos vartotojų MK, kurių objektas yra žodis, tyrime [plg. 32, 390 ir kt.]. Tokie tyrimų rezultatai liudytų lietuvių kalbinei bendruomenei rūpimus dalykus esant universalium – panašūs klausimai minimi ir kitų kalbų tyrėjų darbuose: tekstų autoriai, jausdami pristatomą realiją esant naują, skaitytojams paprastai paaiškina ją įvardijantį naujažodį, svarsto jo tinkamumą sąvokai įvardyti [12, 249].

MK dažniausiai palydimi visuomenei svarbias interneto realijas pavadinantys aktualesni naujažodžiai – dėl skolinių norminimo tradicijos radęsi leksikos konkurentai, kuriais įvardijamas dalykas yra pažįstamas didelei kalbinės bendruomenės daliai, o jie patys – dažnos vartosenos, pvz., *blogas / tinklaraštis*. Bendrašaknių skolinių ir atitikmenų atveju daugiausia kalbos vartotojų reakcijos paprastai sulaukia pirmasis pasiskolintas pamatinis žodis ir jo atitikmenys, dažniausiai įvardijantys daikto pavadinimą, ir vienas kitas tai paradigmai svarbus vedinys – dažnai tai yra veiksmo atlikėjo pavadinimas (*blogeris / tinklaraštininkas* ir kt.). Kitų bendrašaknių žodžių reikšmė kalbos vartotojams, įpratusiems prie minėtųjų pagrindines paradigmos sąvokas įvardijančių naujažodžių, paprastai jau būna aiškesnė, neįprastumas, akiai ir ausiai pripratus prie šių naujažodžių kamienų, mažesnis.

Konkrečius skolintus ir lietuviškus naujosios leksikos konkurentus aptariantys MK ir jų blokai atskleidžia ir bendrą kalbos vartotojų požiūrį į naujųjų skolinių norminimą. Nors esama ir atvirai deklaruojančiųjų grynumo kriterijaus svarbą, naujažodžio lietuviškumą

(14) Naujažodžių diskursui priskirtina ir elektroninėje terpėje pateikiama kalbininkų nuomonė apie naująją lietuvių kalbos leksiką.

laikančiųjų savaimine vertybe, ir apskritai nepritariančiųjų skolinių vengimo strategijai, taigi ir lietuviškų atitikmenų paieškai, vis dėlto akivaizdu, kad naujažodžių diskursui būdingesni lietuviškų variantų kokybės, o ne reikalingumo klausimai. Nors apie tą patį naujažodį galima rasti ir teigiamų, ir neigiamų atsiliepimų, vis dėlto MK visuma leidžia įžvelgti bendrą kalbinės bendruomenės vertinimo vaizdą. MK tyrimo rezultatai rodo, kad internetinį naujažodžių diskursą plėtojanti kalbinė bendruomenė kaip visuma geba argumentuotai vertinti ir pati siūlyti naujažodžius – tai koreliuoja su kitų tyrimų rezultatais: nustatyta, kad vartosenoje įsigali funkcionaliausi leksikos variantai. Žiniatinklio realijas įvardijančių naujažodžių vertę nusakančių MK analizė liudija, kad kalbos vartotojų nurodomi lietuviškų variantų privalumai ir trūkumai iš esmės atitinka *Bendruosiuose naujųjų skolinių norminimo principuose*, kurie parengti remiantis nuodugniais naujųjų skolinių ir jų atitikmenų vartosenos tyrimais [žr. 7; 30], pateiktus atitikmenų vertinimo kriterijus: naujojo skolinio atitikmuo turėtų būti sistemiškas, darus, ekonomišką, aiškios motyvacijos, jo reikšmė – adekvati skolinio reikšmei [plačiau žr. 3]. Tik toks naujažodis turi galimybių realiai prigyti, tapti tikru žodžiu, t. y. iš pasyviojo leksikos fondo pereiti į aktyvųjį. Taigi MK tyrimas dar kartą patvirtino tai, kad kalbos vartotojai kaip visuma iš daugybės naujovių neabejotinai geba pasirinkti visuomeniškai tikslingiausias, funkcionaliausias [plg. 7, 126–127]. Nors vieni MK autoriai atsakingais už lietuviško pavadinimo tinkamumą laiko kalbininkus, kiti, dažnai oponuodami šių nuomonių, teigia terminus kuriant tam tikros srities specialistus, patys MK autoriai, kaip globalaus tinklo įvairiažanrių tekstų kūrėjai – tinklaraštininkai, komentarų autoriai ir kt., aktyviai įsitraukia į interneto realijas įvardijančių atitikmenų paiešką, kūrimą ir sklaidą – tai gerai matoma naujažodžių diskurso dalis. Taigi interaktyviame tinkle vadinamasis kalbos vartotojas tampa aktyviu kalbos kūrėju. Nors pasitaiko MK, kuriuose leksikos konkurencijos baigtis siejama su vieno ar kito naujažodžio įtraukimu į žodyną ar pan., vis dėlto ryškesnis vartotojų kaip visumos, vadinamosios vartosenos, lemtingo leksikos variantų atrankos vaidmens leitmotyvas. Taigi kalbinės bendruomenės nuomonė sutampa su profesionalų: visuotinai sutariama, kad galutinis leksikos variantų atrankos kriterijus yra vartoseną [7]. Beje, pažymėtina, kad MK atsispindi viešosios ir privačiosios vartosenos, profesinio žargono, skirtis.

MK radimasis ir gausėjimas sietinas su naujažodžio socializacijos ir leksikalizacijos, t. y. plėtros vartosenoje ir įsitvirtinimo kalbos sistemoje [34, 15], procesų pradžia. Pavieniai MK ir jų blokai yra tarsi naujažodžio reklaminė ar antireklaminė akcija, padedanti žodžiui plisti arba užkertanti tam kelią, dažnai inspiruojanti tolesnį naujadaros procesą (esamais realijų pavadinimais nepatenkinti naujažodžių diskurso dalyviai tampa naujų žodžių autoriais). MK dingus (sinchroninės vartosenos diachroninis pjūvis) galima daryti prielaidą, kad naujažodis, priklausęs pasyviajam leksikos fondui, perėjo į aktyvųjį, tapo tikru leksikografiškai įformintinu žodžiu (išskyrus naujųjų skolinių, kuriuos bent jau iš formalesnės viešosios vartosenos išstūmė tinkami lietuviški atitikmenys, atvejus). Pavyzdžiui, vienas labiausiai komentuojamų tiriamosios imties naujažodžių – *tinklaraštis* – kaip pavienis MK objektas užfiksuotas 2005 m., masiškiau pradėtas komentuoti nuo 2007 m. (tais metais ima plisti ir vartosenoje), o nuo 2009 m. šio naujažodžio MK mažta. Tai koreliuoja su vartosenos tyrimų rezultatais: 2008 m. pabaigoje teigiama šį naujažodį jau buvus paplitusį viešojoje vartosenoje, taigi ir informacinėje interneto erdvėje, o komunikacinėje – sėkmingai konkuruojantį su sinoniminiu naujuoju skoliniu *blògas* [10].

IŠVADOS

1. Kalbos vartotojų internete pateiktų metakalbinių komentarų, kurių objektas yra žiniatinklio realijas įvardijantys naujažodžiai – naujieji dariniai su elementu (-) *tinkl-* ir įvairiašakniai dubletiniai naujieji skoliniai bei kiti sinoniminiai jų atitikmenys, kokybinės analizės rezultatai liudija MK esant neabejotinai svarbų internetinio naujažodžių diskurso elementą, atskleidžiantį leksikos pokyčių svarbą kalbinei bendruomenei, jos siekį aktyviai dalyvauti kalbos kūrimo procese.

2. MK dažniausiai palydimi visuomenei svarbias interneto realijas įvardijantys referentinę funkciją atliekantys aktualesni naujažodžiai – dėl skolinių norminimo tradicijos radęsi dažnesnės vartosenos leksikos konkurentai: naujieji skoliniai ir naujaisiais dariniais išreikšti lietuviški jų atitikmenys, pvz., *blògas / tinklaraštis*. Neformaliai komunikacinei interneto erdvei, kaip ir apskritai postmodernizmo epochai, būdingi naujažodžiai, kurių pagrindinė funkcija emocinė ekspresinė, retai tekomentuojami – jie dažniau patys tampa žaismingo ar ironiško MK dėmeniu.

3. Lietuvių kalbinei bendruomenei, kaip ir kitų kalbų vartotojams, svarbu iš(si)aiškinti naujažodžių reikšmę ir aptarti jų vertę.

3.1. Informacinei interneto erdvei, apimančiai elektroninių svetainių ir tinklaraščių straipsnius, būdingiausi tekstą atkoduoti padedantys, naujažodžių reikšmę aiškinantys MK vertintini kaip naujų žodžių integracijos į tekstą būdas: naujųjų skolinių atveju metakalbiniais sumetimais nurodoma originalo forma, pamatinių žodžių reikšmė, pateikiamas jais įvardijamų realiųjų apibūdinimas, o vėliau vartosenoje pasirodę naujaisiais dariniais išreikšti jų atitikmenys dažniausiai aiškinami adresatui jau tapusiais įprastais skoliniais.

3.2. Komunikacinei interneto erdvei, apimančiai diskusijų forumų, straipsnių komentarus ir pan., būdingiausi naujažodžių vertę aptariantys MK, kurių pagrindinis tikslas – išdiskutuoti naujažodžio tinkamumą realijai įvardyti.

3.3. Specifinis internetinio naujažodžių diskurso bruožas – jo dalyvių interakcijos nulemti informacinę ir komunikacinę erdvę susiejantys metakalbinių vienetų blokai su naujažodžių vertės aptariamaisiais ir, paprastai kaip pagalbiniais, jų reikšmės aiškinamaisiais MK.

4. Interneto realijas įvardijantys naujažodžiai – ir naujieji skoliniai, ir kaip jų atitikmenys siūdomi naujieji dariniai – sulaukia tiek teigiamų, tiek neigiamų kalbos vartotojų vertinimų. Vertės aptariamieji MK rodo kalbos vartotojams esant svarbų naujažodžio (ne)lietuviškumą, motyvacijos aiškumą, ekonomiškumą, estetiškumą, vartojamumą ir kt.

4.1. Neigiamo vertinimo MK dažnai inspiruoja tolesnį naujadaros procesą: diskurso dalyviai, svarstydami esamų skolintų ar lietuviškų naujažodžių vertę, pateikia savų sinoniminių naujadarų, teigiamo vertinimo MK argumentuodami pastarųjų vertingumą.

4.2. Konkrečius skolintus ir lietuviškus naujosios leksikos konkurentus aptariantys MK atskleidžia ir kalbos vartotojų požiūrį į naujųjų skolinių norminimą apskritai. Nors esama ir naujažodžio lietuviškumą laikanti savaiminė vertybė, ir apskritai nepritariančiųjų lietuviškų atitikmenų paieškai, vis dėlto akivaizdu, kad naujažodžių diskursui būdingesni lietuviškų variantų kokybės, o ne reikalingumo klausimai. Su panašiais vartosenos tyrimų duomenimis koreliuojantys MK analizės rezultatai rodo kalbinę bendruomenę gebant argumentuotai vertinti naujažodžius – iš daugybės leksikos naujovių pasirinkti visuomeniškai tikslingiausias, funkcionaliausias.

4.3. Ryškus internetinio naujažodžių diskurso dalyvių pateikiamų MK motyvas – asmeninės iniciatyvos ir atsakomybės už žodyno kūrimą prisiėmimas, vartosenos – kalbos

vartotojų visumos – kaip leksikos variantų konkurencijai lemtingo vaidmens suvokimas. Interaktyviame tinkle vadinamasis kalbos vartotojas tampa savo indėlių suvokiančiu, jo poveikį stebėti galinčiu aktyviu kalbos kūrėju.

5. MK radimasis ir gausėjimas signalizuoja naujažodžio socializacijos ir leksikalizacijos procesų pradžią, o išnykimas – pasyviajam leksikos fondui priklausiusį kalbinei bendruomenei svarbią realiją įvardijantį dažnos vartosenos naujažodį perėjusį į aktyvųjį leksikos fondą, tapus leksikografiškai įformintinu žodžiu, išskyrus iš viešosios vartosenos išstumtą tą pačią realiją įvardijančių naujažodžių poros narių, paprastai naujųjų skolinių, atvejus.

Gauta 2012 08 29
Priimta 2012 09 06

Literatūra

- [1] ÄDEL, Annelie. *Just to give you kind of a map of where we are going: A Taxonomy of Metadiscourse in Spoken and Written Academic English*. *Nordic Journal of English Studies* [interaktyvus], 2012, 9(2), p. 69–97 [žiūrėta 2012 04 01]. Prieiga per internetą <<http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/njes/article/view/415/403>>.
- [2] BECHERT, Johannes; WILDGEN, Wolfgang. *Einführung in die Sprachkontaktforschung*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1991.
- [3] *Bendrieji naujųjų skolinių norminimo principai* [interaktyvus], 2007 [žiūrėta 2012 06 15]. Prieiga per internetą <<http://www.vlkk.lt/lit/88922>>.
- [4] BROKARTAITĖ-PLADIENĖ, Indrė. Vokiečių kalbos naujažodžių perteikimas laikraštyje „Naujasis Tilžės keleivis“ (1924–1940). *Respectus Philologicus*, 2009, 15(20), p. 180–191.
- [5] ENGLEBRETSON, Robert. Metalinguistic commentary in a planned language: prescriptive remarks in Indonesian conversation. *9th Annual Conference on Language, Interaction, and Culture – Conference Poster*. The University of California, Santa Barbara [interaktyvus], 2003 [žiūrėta 2012 03 10]. Prieiga per internetą <<http://orgs.sa.ucsb.edu/liso/AbsHTML/Englebretson.html>>.
- [6] GIRČIENĖ, Jurgita. Neologizmų integracija į tekstą. *Žmogus ir žodis* [interaktyvus], 2005, 1(7), p. 78–82 [žiūrėta 2012 05 01]. Prieiga per internetą <<http://www.biblioteka.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/didaktinelingvistika/2005/girciene.pdf>>.
- [7] GIRČIENĖ, Jurgita. *Naujųjų skolinių atitikmenys: struktūra ir vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto I-kl., 2005.
- [8] GIRČIENĖ, Jurgita. Verstinės literatūros naujažodžiai. *Kalbos kultūra* [interaktyvus], 2006, 79, p. 74–90 [žiūrėta 2012 06 20]. Prieiga per internetą <<http://archive.minfolit.lt/arch/2501/2817.pdf>>.
- [9] GIRČIENĖ, Jurgita. Naujųjų skolinių vartoseną: kalbos kultūros ir stilistikos takoskyra. *Kalbos kultūra*, 2007, 80, p. 143–152.
- [10] GIRČIENĖ, Jurgita. Naujieji svetimžodžiai su šaknimi *blog-* ir jų atitikmenys. *Kalbos kultūra*, 2008, 81, p. 50–64.
- [11] GIRČIENĖ, Jurgita. Naujažodžiai su dėmeniu *(-)tinkl-*. *Kalbos kultūra*, 2011, 84, p. 165–177.
- [12] GRAEDLER, Anne-Line. *Morphological, Semantic and Functional Aspects of English Lexical Borrowings in Norwegian*. Oslo: Scandinavian University Press, 1998.
- [13] GRANT-RUSSELL, Pamela. The influence of French on Quebec English: motivation for lexical borrowing and integration of loanwords. *LACUS Forum 25*. Claremont Graduate University, The Linguistic Association of Canada and the United States, 1999.
- [14] GUDAVIČIUS, Aloyzas. *Etnolingvistika*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė, 2000.

- [15] YANG, Jian. Lexical innovations in China English. *World Englishes* [interaktyvus], 2005, 24(4), p. 425–436 [žiūrėta 2012 03 20]. Prieiga per internetą <<http://www.corpus4u.org/forum/upload/forum/2005112309524237.pdf>>.
- [16] JAKAITIENĖ, Evalda. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto I-kla, 2010.
- [17] JAKOBSON, Roman. Lingvistika ir poetika. *Baltos lankos*, 2004, 18/19, p. 5–49.
- [18] KARALIŪNAS, Simas. *Kalba ir visuomenė. Psichosociologiniai ir komunikaciniai kalbos vartojimo bruožai*. Vilnius, 1997.
- [19] KEINYS, Stasys. Lietuvių kalbos hibridai (sąvoka, rūšys ir normiškumas). *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai*, 1984, 3(88), A serija, p. 113–124.
- [20] LYOTARD, Jean-François. *Postmodernus būvis*. Vilnius: Baltos lankos, 2010.
- [21] MACIENĖ, Jurgita; ŽUPERKA, Kazimieras. Kalbinės raiškos švelninimo komentarų vartojimas. *Filologija*, 2007, 12, p. 55–65.
- [22] MARCINKEVIČIENĖ, Rūta. Apie komentatorius ir komentarus. *Akiračiai*, 2005, 7, p. 4.
- [23] MARCINKEVIČIENĖ, Rūta. Internetinių straipsnių komentarai žanriniu aspektu. *Filologija*, 2006, Nr. 11, p. 57–60.
- [24] MIKELIONIENĖ, Jurgita. *Naujoji lietuvių kalbos leksika* (daktaro disertacija). Kaunas, 2000.
- [25] MIKELIONIENĖ, Jurgita. Šiuolaikiniai metodai kalbos naujovėms tirti. *Darbai ir dienos*, 2000, 24, p. 65–88.
- [26] MORKEVIČIUS, Vaidas. *Socialinių vertybių raiška politiniame diskurse* (daktaro disertacija), Kaunas, 2005.
- [27] NEVINSKAITĖ, Laima. *Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos*. Vilnius: Petro ofsetas, 2012.
- [28] OFFORD, Malcolm. *French Words: Past, Present and Future*. Clevedon: Multilingual Matters, 2001.
- [29] URBUTIS, Vincas. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: MELI, 2009.
- [30] VAICEKAUSKIENĖ, Loreta. *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai: kalbos politika ir vartoseną*. Vilnius, 2007.
- [31] ŽUPERKA, Kazimieras. Kalbos dabartiškumo nuorodos nelingvistiniuose tekstuose. *Lietuvių kalbotyros klausimai / Acta Linguistica Lithuanica*, 2000, 42, p. 124–130.
- [32] ŽUPERKA, Kazimieras. Nekalbininkų požiūris į žodžio vartojimą. *Vārds un tā pētīšanas aspekti: Rakstu krājums 8*. Liepāja: Liepājas Pedagoģijas akadēmija, 2004, p. 390–395.
- [33] ŽUPERKA, Kazimieras. Metakalbiniai asmenvardžių komentarai nelingvistiniuose tekstuose. *Kalbos kultūra*, 2006, 79, p. 62–73.
- [34] ЗАБОТКИНА, Вера. *Новая лексика современного английского языка*. Москва: Высшая школа, 1989.
- [35] ПОПОВА, Татьяна; РАЦИБУРСКАЯ, Лариса; ГУТУНАВА, Дмитрий. *Неология и неография современного русского языка*, Москва: Наука, 2005.

JURGITA GIRČIENĖ

Metalinguistic comments as an element of Internet discourse on neologisms

Summary

The object of the article is metalinguistic comments of language users on neologisms found in the Internet. The article analyses comments on new derivatives with the element (-)tinkl- (*tinklas* 'network') and alternative new borrowings of various roots, as well as their synonymic equivalents describing phenomena of the Internet. The article raises the following and further questions about the Internet discourse on neologisms: What neologisms become the objects of metalinguistic comments? What is the purpose of these comments found in different electronic genres? How does the metalanguage of language users reflect the processes of integration of neologisms into the text, their socialisation and lexicalisation? What are the attitudes of the discourse participants towards their standardisation? How do they evaluate the quality of the borrowed and Lithuanian neologisms?

A qualitative analysis of empirical data shows that metalinguistic comments by language users are, beyond a doubt, an important part of the Internet discourse on neologisms. The object of the biggest amount of metalinguistic comments is those neologisms that serve the referential function of describing important phenomena of the Internet. Particularly discussed are the competing lexical alternatives: new borrowings and their Lithuanian equivalents in the form of new coinages. Neologisms with the emotive and expressive functions that are otherwise typical for the informal Internet discourse (and postmodernity in general) are rarely commented – more often they are included as an element into playful and ironic metalinguistic comments.

The community of Lithuanian language users, the same way as users of other languages, are concerned with: (a) clarifying the meaning of neologisms; (b) discussing their value. In the "informational space" of the Internet (homepages, news portals, weblogs), comments explaining the meaning of neologisms and thus helping to decode the text dominate. In the "communicational space" (comments of articles and discussion forums), there are more comments discussing the value of neologisms, i. e. how well a particular neologism is suitable to describe the denoted phenomenon of the Internet.

The neologisms describing the Internet phenomena, both new borrowings and equivalent new coinages, are evaluated positively as well as negatively. The criteria that are important for language users when discussing the value of neologisms are as follows: Lithuanian vs. foreign origin, clear motivation, economy, sound, and other. The analysis of metalinguistic comments confirmed the preposition that the community of language users as a whole is able to provide reasoned evaluations of neologisms. It correlates with the results of other studies, showing that the most functional alternatives get established in the usage. As long as a neologism is accompanied by metalinguistic comments of some or another type, it means that the stages of its lexicalisation and socialisation are not yet over. When a neologism is no longer being discussed, an assumption can be made that it has become a proper lexicographically formalised word.

Key words: neologism, new borrowing, new coinage, metalinguistic comment, internet